

СПЕЦКУРС «ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА» – СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

О.М.Гомонюк

Анотація. У статті розглянуто зміст спецкурсу «Професійно-педагогічна культура майбутнього соціального педагога», що дозволяє сформувати професійно-педагогічну культуру майбутніх соціальних педагогів.

Ключові слова: професійно-педагогічна культура, майбутній соціальний педагог, спецкурс.

Аннотация. В статье рассмотрено содержание спецкурса «Профессионально-педагогическая культура будущего социального педагога», который позволяет сформировать профессионально-педагогическую культуру будущих социальных педагогов.

Ключевые слова: профессионально-педагогическая культура, будущий социальный педагог, спецкурс.

Summary. The essence of professionally pedagogical culture of future social pedagogues via their competences system is examined in this article.

Key words: competence, professionally pedagogical culture, future social pedagogue.

Постановка проблеми. Професійна підготовка покликана забезпечити розвиток світогляду майбутнього фахівця соціальної сфери, який володіє знаннями як фундаментального, так і прикладного характеру, є носієм загальнолюдських цінностей та норм; з належним рівнем моральної культури, професійно-особистісних якостей, необхідних для успішної діяльності; здатного самостійно орієнтуватися в нестандартних ситуаціях та самостійно розв'язувати конкретні проблеми.

Аналіз останніх публікацій. Поняття «професійна майстерність», «професійна культура», «педагогічна культура» вчителя/викладача активно вивчаються в сучасному педагогічному категоріальному апараті (О.Бондаревська, В.Гриньова, І.Зязюн, І.Саєв та ін.), це стосується і проблем підготовки соціального педагога (О.Безпалько, Р.Вайнола, І.Козубовська, Л.Міщик, В.Поліщук та ін.).

Невирішена раніше частина проблеми. Роль та значення спецкурсів у формуванні особистості фахівця соціальної, соціально-педагогічної сфери у наукових дослідженнях обґрунтовано недостатньо.

Мета статті. У статті розглянуто значення спецкурсу «Професійно-педагогічна культура майбутнього соціального педагога» у формуванні професійно-педагогічної культури майбутніх соціальних педагогів.

Виклад основного матеріалу. У процесі навчання студентів традиційно переважає теоретична частина та недостатньо розвинута практична складова. Найбільш поширена методика викладання дисциплін психологічного та соціально-педагогічного циклу складається, в основному, з класичних лекцій, семінарів, заліків, контрольних робіт, екзаменів.

Серйозними недоліками викладання є зайвий академізм, формалізм, відірваність від наявного у студентів досвіду. Усунути їх, на нашу думку, може спецкурс як важлива форма навчання студентів старшокурсників.

Спецкурс — це курс, що вивчається студентами на старших курсах з метою оволодіння вузькоспеціалізованими, новітніми знаннями з певної науки, формування актуальних для певної спеціалізації умінь і навичок [6, с. 146].

У процесі проведення вступної лекції розглядаються мета і завдання спецкурсу, подається список літератури з основної проблеми, характеристика основних напрямів, шкіл, концепцій, визначається наукове і навчальне значення спецкурсу.

У зв'язку з тим, що спецкурс «Професійно-педагогічна культура майбутнього соціального педагога» не запланований навчальним планом, ускладнюється реальне співробітництво та взаємодія викладачів зі студентами, досягнення високої комунікативності, включеності кожного студента в навчальний процес, розвиток творчих здібностей, вироблення умінь і, відповідно, професійно-педагогічної культури загалом.

Однак сучасна освіта вимагає від студентів не тільки знань основних понять, набуття певних умінь, навичок, але й розвитку педагогічних здібностей, сформованості творчої позиції, наявності власної точки зору на матеріал, що вивчається. Тому, якщо організувати навчання так, щоб студенти кожний

раз відкривали щось нове, невідоме для них, зростатиме їх зацікавленість в навчанні, розв'язуватимуться проблеми з мотивацією, будуть досягнуті освітні цілі.

У традиційній практиці викладач значну частину заняття пояснює, ілюструє, опитує, дає завдання за зразком і дуже мало часу відводить на активізацію пізнавальної діяльності студентів. Значну допомогу в організації процесу навчання можуть надати лекції та практичні заняття з використанням методів активного навчання.

Головна спрямованість цих занять – особистісно-зорієнтована, що передбачає існування можливості для кожного студента вкладати в свою діяльність особистісний смисл та формувати власну позицію. Це дозволить створити умови для успішної самореалізації майбутніх соціальних педагогів в їхній подальшій діяльності.

Навчальна дисципліна «Професійно-педагогічна культура майбутнього соціального педагога» передбачає інтеграцію знань про культуру та її види, мистецтво виховання, творчість, здібності саморозвитку й самореалізації, оволодіння комунікативними вміннями, прогресивними технологіями педагогічної взаємодії та майстерністю управління виховним процесом.

Тому розробка та впровадження спецкурсу «Професійно-педагогічна культура майбутнього соціального педагога», що розкриває не тільки традиційну проблематику становлення і розвитку професійно-педагогічної культури, дозволить виховати соціального педагога як творчу особистість, з нешаблонним мисленням, здатну повести за собою дітей. А це, як показує практика, відповідає реаліям сьогодення.

За усієї різноманітності існуючих систем навчання основними критеріями їхнього відбору та розгляду є природододільність, особистісна орієнтація та творчий розвиток студентів. Ці позиції тісно взаємопов'язані та відповідають сучасним гуманістичним тенденціям розвитку вітчизняної освіти.

Матеріал спецкурсу систематизовано за такими модулями.

Перший модуль: «Професійно-педагогічна культура як комплекс властивостей особистості соціального педагога»;

Другий модуль – «Професійно-педагогічна етика»;

Третій модуль: «Проектування педагогічної взаємодії».

Цей зміст, на нашу думку, дозволить значно розвинути суб'єктний досвід студентів.

Перший модуль збагачує знання студентів про професійно-педагогічну культуру, її роль, функції та структуру.

Зміст другого модуля розкриває сутність та зміст понять «педагогічна етика», «педагогічний такт».

Третій модуль допомагає майбутнім соціальним педагогам усвідомити місце педагогічної взаємодії в їхній професійній діяльності; сприяє побудові взаємодії з вихованцями в системі «людина – людина».

У кожному модулі конкретизована тематика, цілі, план, методи, форми, зміст заняття. Теми представлені різними варіантами лекційних та практичних занять. Вихід за рамки програми дисципліни реалізує принцип варіативності, що дозволяє студенту та викладачу розглянути найбільш цікавий аспект проблеми, яка вивчається.

Головною метою лекційних занять є забезпечення студентів можливістю оволодіти вміннями та навичками використання теоретичних знань стосовно галузі, що вивчається.

Відмінністю запропонованих лекцій як форм роботи є активна участь студентів у колективному з'ясуванні питань та проблем, винесених для обговорення. Практика показує, що найбільш складний та об'ємний зміст матеріалу успішно засвоюється у випадку грамотної організаційної побудови самої лекції.

Запропоновані варіанти лекцій ми визначили за такою схемою: тема, мета заняття, план, питання, що пропонуються для обговорення на лекції, основний зміст лекції, рекомендовані форми, методи навчання, питання для самоконтролю. Ця схема дозволяє максимально реалізувати творчі ресурси студентів, які із задоволенням беруть участь у групових формах роботи, що дозволяють зняти можливий психологічний дискомфорт та вселяють впевненість у власних силах.

Лекції, заплановані в межах вивчення спецкурсу «Професійно-педагогічна культура майбутнього соціального педагога», мають свої особливості. По-перше, під час лекції відбувається «добудова» викладачем до цілісного теоретичного рівня тих проблем, що були сформульовані ним та студентами під час занять. По-друге, відбувається розгляд понять, категорій на основі порівняння. Так лекція стає більш продуктивною – у студентів виникають власні думки, сумніви, питання.

Практичні заняття зорієнтовані на закріплення вивченого теоретичного матеріалу та формування певних професійних умінь та навичок.

Під керівництвом і контролем зі сторони викладача студенти виконують конкретні завдання, вправи, моделюють ситуації професійної діяльності, розв'язують комплекс навчально-професійних

завдань. Різновидом практичних занять є тренінги як система регулярних вправ, спрямованих на розвиток певних здібностей, умінь та навичок або їхнє удосконалення.

Тренінг вимагає відповідної підготовки та відповідального ставлення зі сторони кожного студента. Запропоновані варіанти практичних занять визначено за такою схемою: тема, мета занять, план, питання для повторення, тренінги, вправи, різні види ігор, моделювання ситуацій професійної діяльності, творчі завдання, рефлексія.

Одним із головних принципів, закладених в основу практичних занять, є: «не з дисципліною, що вивчається, до студентів, а зі студентами до дисципліни, що вивчається».

Для того, щоб викладачу «йти зі студентами до дисципліни», цей спецкурс має бути представленим для них у привабливій й особистісно-значущій формі. За основу взято практичні завдання, що іноді не мають однозначного, заздалегідь відомого розв'язання.

Творча сила завдань, вправ, тренінгу, питань полягає в тому, що вони є початком розгортання навчальної ситуації, в яку поступово занурюються не тільки студенти, але й сам викладач. Разом зі студентами він намагається відшукати різноманітні стандартні і нестандартні шляхи й способи розв'язання ситуацій.

У кінці кожного практичного заняття подано рекомендації щодо організації рефлексії студентами своєї діяльності, що стосується змісту заняття. Рефлексія не повинна бути епізодичною, рефлексивні операції виконуються протягом усіх практичних занять.

Після лекційних і практичних занять пропонуються завдання для самостійної роботи студентів (СРС). Вони спрямовані на організацію позааудиторної роботи, що привчає студента до виконання певного комплексу завдань поза існуючим безпосереднім зворотним зв'язком, коригуючих, контролюючих та оцінюючих дії викладача. Зі сторони викладачів передбачається відстрочений контроль під час спеціально відведених аудиторних годин.

Завдання мають різнорівневий характер: від репродуктивного – до частково-пошукового, від частково-пошукового – до творчого рівня. Більша частина завдань викладена в двох варіантах, що відрізняються за формою, але однакові за метою, складністю й змістом. Це дозволяє створити студенту ситуацію вибору завдання СРС відповідно до його інтересів, нахилів, здібностей.

У завдання для самостійної роботи студентів нами включено такі:

- роботу з навчальними посібниками, підручниками;
- роботу з періодичними виданнями;
- завдання, спрямовані на розв'язання педагогічних ситуацій;
- завдання для самодослідження;
- завдання, спрямовані на формування загальнонавчальних умінь;
- написання та захист есе;
- творчі завдання.

Серед форм контролю переважають, зокрема, перевірка конспектів студентів, доповіді, повідомлення на семінарах.

Головною метою спецкурсу «Професійно-педагогічна культура майбутнього соціального педагога» є формування самими студентами механізмів усвідомлення та фіксації своїх внутрішніх змін і прагнень до творчої соціально-педагогічної діяльності.

У рамках навчального процесу, побудованого на основі вищеназваних підходів, спецкурс дозволяє студентам:

Розглянути основи професійно-педагогічної культури, етики; самовизначитися в освітньому просторі цієї дисципліни, висловивши власну позицію та особистісно-актуальну для себе проблематику.

Набути першого досвіду ефективної творчої соціально-педагогічної діяльності за допомогою відповідей на дискусійні питання, виконання завдань, вправ, завдань з СРС.

Познайомитися з формами і методами педагогічної роботи в режимі лекцій, практичних занять, під час яких використовуються організаційні форми та активні методи навчання.

Більш усвідомлено підійти до осмислення питань і в подальшому розробляти фрагменти занять з вихованнями більш продуктивно, з урахуванням досвіду.

У першому модулі розкриваються теоретико-методологічні засади професійно-педагогічної культури педагогів і особливості професійно-педагогічної культури соціальних педагогів, вони отримують знання про зарубіжний досвід формування професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців соціальної сфери, розглядають структуру професійно-педагогічної культури з позицій компетентнісного підходу.

Другий модуль спрямований на оволодіння студентами знань про педагогічну етику та

педагогічний такт, особливості педагогічної моралі, її принципи, специфіку реалізації принципів загальної моралі в сфері педагогічної праці; розкриває функції моралі, специфіку змісту етичних категорій, основи педагогічного етикету.

Третій модуль передбачає розуміння студентами сутності педагогічного спілкування та прийомів його оптимізації, стилів спілкування, методів, прийомів, засобів педагогічного впливу, взаємодії. Він забезпечує розвиток комунікативних здібностей соціального педагога, розкриває прийоми створення сприятливого психологічного клімату в колективі. Його зміст спрямовано на оволодіння знаннями про конфлікт, прийоми його попередження та розв'язання, шляхи ліквідації наслідків конфлікту. Студенти вчать проєктувати педагогічну взаємодію, використовуючи прийоми непрямого впливу педагога.

На заняттях спецкурсу використовуються такі форми навчання, як: лекційно-семінарські заняття, заняття-бесіди, диспути, інтенсивні занурення, індивідуальні консультації, методи театралізації, ігрового моделювання. Часто використовуються тестові завдання, опитування, анкетування. Студенти вчать методам діагностики, самодіагностики, обробки зібраних фактичних даних. В особистісно-психологічному плані вдосконалюють спілкування, регулюють настрій, коригують самооцінку і т.д. Все це активізує у студентів інтерес до занять, пробуджує пізнавальну активність, індивідуалізує професійний розвиток.

Теоретичні заняття проводяться найчастіше у вигляді лекцій-бесід, лекцій-діалогів із застосуванням методу проблемного аналізу фактичного матеріалу. Семінарські заняття присвячені обговоренню актуальних питань, виявлених в ході самостійно проведених мікродосліджень.

Програма спецкурсу передбачає використання інших видів творчої навчальної роботи: проведення занять-вікторин, індивідуальних консультацій, ігротехнічних прийомів організації навчального процесу. Підсумковими узагальнюючими заняттями зі спецкурсу є колоквиуми або науково-практичні конференції. Вивчення курсу завершується написанням студентами творчої методичної розробки з досліджуваних проблем. Ця сторона навчального досвіду стає вихідною точкою для наступного розвитку методичної майстерності майбутніх соціальних педагогів в організації роботи з вихованцями.

Аналіз підсумків дослідно-експериментальної роботи зі студентами показав, що ефективність забезпечується, насамперед, різноманітністю форм і методів організації навчально-виховного процесу, його орієнтацією як на професійні, так і на особистісно значущі інтереси студентів. Так, особливим розвивальним потенціалом володіють, на наш погляд, заняття з ігрового моделювання. Під час моделювання у студентів формується проєктувальне мислення, освоюються основи системно-цільового аналізу.

Театралізація. Цей метод передбачає аналіз різних проблемно-побутових ситуацій. Тут студенти вчать рольовому способу аналізу процесуальності у розвитку відносин, опановують техніку ретроспективного аналізу проблемної ситуації і т.д.

Диспути. Ця форма систематично застосовується протягом всього курсу, причому з поступовим ускладненням спектру обговорюваних питань. У плані діагностично-професійного розвитку студентів ця форма найбільш показова. Саме активна участь в обговореннях різноманітних проблемних ситуацій забезпечує динаміку їхнього професійного росту.

Індивідуальні консультації. Цей вид роботи зі студентами досить часто буває продиктований етичними міркуваннями. Так, у студентів у ході навчання виникають питання, пошук відповідей на які вимагає саме індивідуально-диференційованого підходу. Разом з тим індивідуальні консультації використовуються в ряді випадків для виконання конкретних навчально-дослідницьких завдань: складання діагностичних анкет, проведення констатувальних досліджень і т.д. Це сприяє створенню інформаційно-інтелектуальної насиченості змісту спецкурсу «Професійно-педагогічна культура майбутнього соціального педагога».

Розвиток особистості студента передбачає і його власну активність у досягненні мети, самостійність її вибору. Тому педагогічна взаємодія, якої ми досягли завдяки вивченню спецкурсу, сприяла взаємному й плідному розвитку особистості викладача і студентів через спілкування та партнерство у спільній діяльності.

Література

1. Бодалев А. А. Личность и общение / А. А. Бодалев. – М.: Международная педагогическая академия, 1995. – 328 с.
2. Бороздина Л. В. Тестовый материал для лабораторных занятий. В разделе: «Потребности, мотивы, эмоции» курса общей психологии: [методическое пособие] / Л. В. Бороздина. – М., 1994. – С. 23-48.
3. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А. А. Вербицкий. – М.: Высшая школа, 1991. – 207 с.
4. Елисеева Л. Я. Формирование профессионально важных качеств социального педагога в учебно-воспитательном процессе колледжа: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Елисеева Любовь Яковлевна. – Москва,

2005. – 259 с.

5. Карпенко О. Г. Професійне становлення соціального працівника : [навчально-методичний посібник] / О. Г. Карпенко // Держ. центр соц. служб для молоді, Міністерство України у справах сім'ї, дітей та молоді. Державний центр соціальних служб для молоді, Ін-т соц. роботи та управління НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Київ : [б. и.], 2004. – 164 с.

6. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : [навч. посіб]. / М. М. Фіцула. – К. : “Академвидав”, 2006. – 352 с.